

УДК 330.3:336.7

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.14.12>

Пігарєв С.О.

аспірант,

Запорізький національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6966-3898>

Pigarev Serhiy

Zaporizhzhia National University

ФІНАНСОВИЙ ЛІЗИНГ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ФІНАНСУВАННЯ ООНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ

FINANCIAL LEASING AS AN ALTERNATIVE TO FINANCING RENEWAL OF PRIVATE FUNDS

Стаття присвячена дослідженню особливостей фінансового лізингу як перспективного напрямку фінансування оновлення основних фондів. Зважаючи на останнім часом обмежені можливості банківського кредитування фінансовий лізинг слугує достойною альтернативою та має ряд переваг. В статті наведено основні визначення відповідно до чинного законодавства та визначено регулятора ринку лізингових послуг. Проаналізовано основні показники лізингодавців, серед яких кількість лізингових компаній, кількість та об'єми укладених договорів фінансового лізингу окремо за кожен рік останніх п'яти років та наростаючим підсумком. Виявлено основні тенденції та фактори впливу. Відображено лідерів серед банківського сектору в частині надання лізингових послуг. Наведено приклади надання лізингових послуг компаніями, яким непритаманні такі види послуг, як можливість виходу з кризової ситуації, що склалася внаслідок війни. Проаналізовано діючі державні програми, направлені на поширення лізингових послуг для підприємств України. Зроблено висновки про доцільність подальшого розвитку ринку лізингу як джерела залучення додаткового фінансування для підприємств, особливо в післявоєнний час необхідності швидкої відбудови України.

Ключові слова: фінансовий лізинг, фінансування, правові відносини, лізингодавець, лізингоотримувач, лізинговий договір, державна програма, фінансовий інструмент.

The article is devoted to the study of the peculiarities of financial leasing as a promising direction of financing the renewal of fixed assets. Given the recently limited possibilities of bank lending, financial leasing serves as a worthy alternative and has a number of advantages. An important stage of a qualitative analysis of the functioning of leasing companies in any country is the identification of factors that have a significant impact on the productivity and efficiency of market participants. The article provides the main definitions in accordance with the current legislation and defines the regulator of the leasing services market. It was found that during the last two years there has been a decrease in the demand for leasing services due to the introduction of quarantine restrictions in Ukraine and around the world. It is also characterized by the presence of significant systemic credit risks, which hinder the efficient functioning of the sector and increase the probability of an increase in problem debt, which can cause significant pressure on the capitalization of this sector. The spread of financial leasing in Ukraine is facilitated by the presence of institutions that have a valid license for the right to provide financial leasing services and the desire of business entities to improve their own production through leasing. The main indicators of lessors were analyzed, including the number of leasing companies, the number and volumes of concluded financial leasing contracts separately for each year of the last five years and cumulatively. The main trends and influencing factors have been identified. Leaders among the banking sector in the provision of leasing services are displayed. Examples of the provision of leasing services by companies that are unfamiliar with such types of services as the possibility of getting out of the crisis situation that arose as a result of the war are given. Current state programs aimed at spreading leasing services for Ukrainian enterprises have been analyzed. Conclusions were made about the feasibility of further development of the leasing market as a

source of attracting additional financing for enterprises, especially in the post-war period of the need for rapid reconstruction of Ukraine.

Key words: *financial leasing, financing, legal relations, lessor, lessee, leasing contract, state program, financial instrument.*

Постановка проблеми. Сьогодні важливою умовою розвитку підприємства в умовах євроінтеграції у відповідності з вибраною економічною та фінансовою стратегією є його ефективна інвестиційна політика. Економічний розвиток та інвестиційна активність є взаємообумовленими процесами, які і забезпечують стабільність та безперервність роботи підприємства.

Однією з найактуальніших для підприємств в Україні є проблема залучення інвестиційного капіталу. В процесі розвитку з метою реалізації програми інвестування бізнес стикається з пошуком і мобілізацією джерел інвестування. Вибір джерел фінансування залежить від багатьох факторів як зовнішніх так і внутрішніх. Сьогодні серед зовнішніх факторів основним є збройна агресія російської федерації – війна, яка триває і, як наслідок, приносить багато втрат і серед військових, і населення, і бізнесу, і майна. Звісно, нічим не можна відновити людські втрати, але щодо бізнесу і майна – хоч задача і не проста, але підлягає вирішенню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями залучення зовнішніх джерел фінансування займалось багато вчених, серед яких В.Л. Андрущенко, І.Т. Балатанов, З.С. Варналій, В.М. Геєць, А.І. Даниленко, Т.Р. Карлін, Б.С. Кваснюк, А.П. Ковальов, Н.І. Костіна, В.І. Кравченко, Л.А. Лахтіонова, Ю.П. Лебединський, І.І. Лукинов, А.М. Мороз, Г. В. Савицька, В.М. Федосов, В.В. Шокун та інші.

Особливості лізингу досліджували М.І. Бондар, І.О. Бланк, Н.М. Внукова, Б.С. Івасів, В.Н. Кочетков, О.С. Луб'янський, В.І. Міщенко, Р.П. Саблук, Н.Г. Слав'янська, Я.Б. Усенко, О.В. Ольховиков, О. Яновський.

Формулювання цілей статті. Незважаючи на те, що питання опрацьовувало багато науковців, сьогоднішні реалії актуалізують необхідність дослідження особливостей лізингу та його можливостей під час війни та швидкої післявоєнної відбудови країни.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий лізинг – це перспективний напрямок, що відкриває нові можливості для суб'єктів господарювання, оскільки це можливість фінансування оновлення основних засобів, а також забезпечення додаткових послуг для своїх клієнтів. Останнім часом український ринок фінансового лізингу з кожним роком зростає, але все ще залишається досить невеликим, особливо у порівнянні з європейськими країнами, лідерами серед яких є Великобританія, Китай, Японія, Німеччина та Франція.

Згідно із Законом України «Про фінансовий лізинг» [1], фінансовий лізинг – вид правових відносин, за якими лізингодавець зобов'язується відповідно до договору фінансового лізингу на строк та за плату, визначені таким договором, передати лізингоодержувачу у володіння та користування як об'єкт фінансового лізингу майно, що належить лізингодавцю на праві власності та набуте ним без попередньої домовленості із лізингоодержувачем, або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов, та які передбачають наявність хоча б однієї з ознак фінансового лізингу, встановлених цим Законом.

Відповідно основними учасниками лізингової операції є:

– лізингодавець – організація, котра купує майно (квартиру, транспортний засіб) та здає його юридичним або фізичним особам в оренду. Лізингодавцем може виступати кредитна організація, банк, лізингова компанія або фізична особа. Продавати в лізинг автомобілі можуть як спеціалізовані лізингові компанії, так і автосалони, і банки;

– постачальник (продавець) – організація, котра продає обладнання або будь-який інший об'єкт орендодавцю;

– лізингоотримувач – той, хто склав угоду з лізинговою компанією. Згідно з договором лізингоотримувач використовує власність компанії й разом з тим сплачує обговорену суму;

– страхувик – компанія, котра здійснює страхування [2].

Активну роль на ринку лізингу в Україні відіграє Асоціація «Українське об'єднання лізингодавців», яка є відкритим добровільним договірним об'єднанням професійних учасників ринку оперативного та фінансового лізингу, здійснює координацію їх діяльності, щоб сприяти розвитку фінансового та оперативного лізингу в Україні [3].

Для розвитку даного сектору економіки необхідно реформувати та вдосконалити механізми ринку, особливо необхідне оновлення моделі регулювання. Саме тому з 1 липня 2020 року Національний банк України став регулятором небанківських фінансових установ, що надають послуги лізингу відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» від 12.09.2019 р. № 79-IX [4].

Головна мета Національного банку полягає у розвитку ринку фінансового лізингу на засадах прозорості та дотримання прав і інтересів клієнтів через упровадження ризик-орієнтованого підходу в регулюванні та нагляді.

Важливим етапом якісного аналізу особливостей функціонування лізингових компаній у будь-якій країні є ідентифікація факторів, що мають значний вплив на продуктивність та ефективність роботи учасників ринку.

Поширенню фінансового лізингу в Україні сприяє досить поширена мережа установ, які мають чинну ліцензію на право надання послуг з фінансового лізингу, а також прагнення суб'єктів господарювання оновлювати основні фонди та вдосконалити власне виробництво за рахунок лізингу.

Протягом останніх двох років спостерігалось зменшення попиту на лізингові послуги через запроваджені карантинні обмеження в Україні та усьому світі. Також характерна наявність значних системних кредитних ризиків, які перешкоджають ефективному функціонуванню сектору та підвищують ймовірність збільшення проблемної заборгованості, що може спричинити значний тиск на капіталізацію цієї сфери [5]. Звісно, що війна в Україні негативно скоригувала ситуацію з лізинговими операціями, і це показують результати аналізу ринку за останній 2022 рік (табл. 1).

З кожним роком кількість установ, які мають діючу ліцензію на право надання послуг із фінансового лізингу зменшується, станом на 01.12.2022 р. в Україні залишилось 102 таких установи (на 31.12.2018 р. – 116 установ, тобто скорочення на 12%) (рис. 1).

Досить позитивним роком по кількості укладених договорів був 2019 рік – більше 12 тисяч, але в 2020 році у зв'язку з пандемією COVID-19 кількість договорів не склала навіть і третину показника попереднього року – лише 29,6%. Протягом 2021 р. ситуація дещо покращилася – укладено 4 464 договори фінансового лізингу, що майже на 22% перевищило показник 2020 року. Але загальна вартість договорів фінансового лізингу в 2021 році скоротилася на 0,3% в порівнянні з попереднім роком.

Поточний рік звісно не приніс бажаного покращення ситуації. За 9 місяців 2022 р. укладено 1 225 договорів фінансового лізингу сумою у 2 861,8 млн грн.

Дослідження показників з діючими лізинговими договорами показує загальні тенденції зростання. Найбільш показовим був 2019 рік, але негативні впливи пандемії та війни знайшли відображення і в ситуації з лізингом, що добре видно на рисунку 2.

У 2021 р. послуги фінансового лізингу надавали 19 банків (збільшення на 2 банки у порівнянні з 2020 р.). Частка трьох найбільших банків за вартістю угод скоротилася з 65% до 59%, як наслідок зменшується концентрація і зростає конкурентність. Найбільш активними банками у 2021 р. були АТ «Приватбанк» – 24,6% від вартості нових угод всіх банків, АТ «Укргазбанк» – 18%, ПУМБ – 16%, АТ «Таскомбанк» – 12% та АТ «Кредобанк» – 11% [6].

Таблиця 1
Основні показники діяльності фінансових компаній та юридичних осіб-лізингодавців за 2018–2022 рр.

Показник	IV квартал 2018 р.	IV квартал 2019 р.	IV квартал 2020 р.	IV квартал 2021 р.	III квартал 2022 р.	Абс. відх. 21/20 pp.	Абс. відх. 22/21 pp.	Відн. відх. 21/20pp, %	Відн. відх. 22/21pp, %
Кількість установ, які мають діючу ліцензію на право надання послуг із фінансового лізингу (юридичних осіб-лізингодавців), на кінець звітного періоду, одиниць	116	113	106	104	102	-2	-2	98,1	98,1
Кількість договорів фінансового лізингу, на кінець звітного періоду, одиниць	14 472	16 830	21 757	23 582	20 334	1825	-3248	108,4	86,2
Вартість договорів фінансового лізингу, на кінець звітного періоду, млн грн	24 920,9	27 645,6	42 503,3	46 058,4	44 844,4	3555,1	-1214	108,4	97,4
Кількість договорів фінансового лізингу, укладених за період, одиниць	8 739	12 363	3 664	4 464	1 225	800	-3239	121,8	27,4
Вартість договорів фінансового лізингу, укладених за період, млн грн	21 519,3	24 647,8	9 247,5	9 221,4	2 861,8	-26,1	-6359,6	99,7	31,0

Джерело: [6]

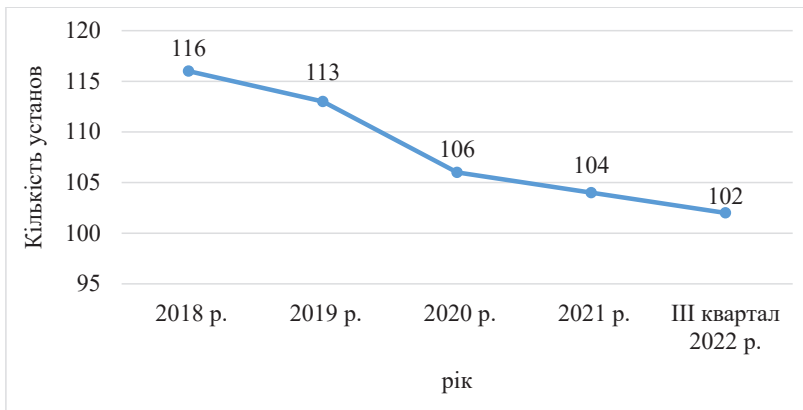

Рис. 1. Динаміка кількості установ, які мають діючу ліцензію на право надання послуг із фінансового лізингу за останні 5 років, од.
Джерело: авторська розробка

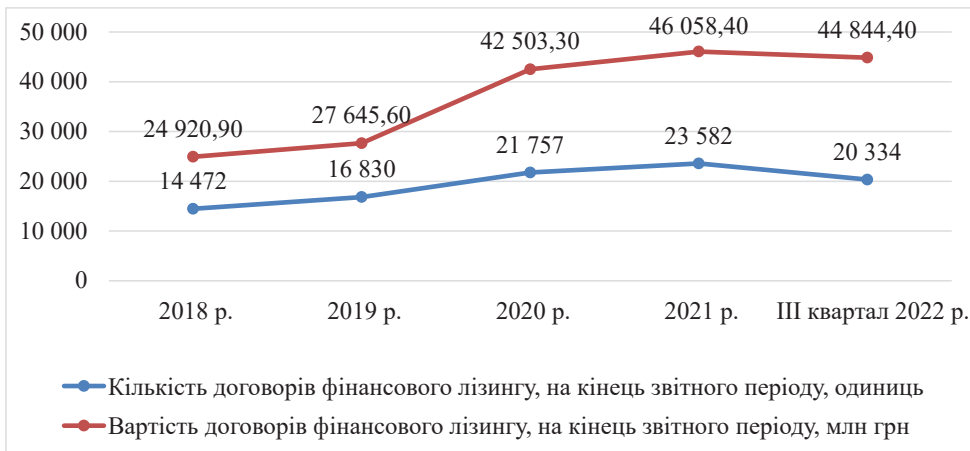

Рис. 2. Загальна динаміка кількості та вартості договорів фінансового лізингу за останні 5 років

Джерело: авторська розробка

Постановою Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 28 «Про надання фінансової державної підтримки» затверджено «Порядок надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва за договорами фінансового лізингу», що визначає умови, критерії та механізм надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва за договорами фінансового лізингу [7].

У розвитку лізингу в Україні важливим напрямком стала урядова програма «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» у межах Програми з Фондом розвитку підприємництва «Доступні кредити 5-7-9%» у партнерстві з Міністерством економіки та за підтримки Президента України, яка офіційно стартувала 16 грудня 2021 року для підтримки суб'єктів мікро, малого та середнього підприємництва.

В умовах воєнного стану Кабінет міністрів України змінив та адаптував під нові виклики часу Програми «Доступні кредити 5-7-9%» і «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%», розширивши коло суб'єктів господарювання та галузей критичної інфра-

структури. Даною програмою зараз можуть скористатися сільськогосподарські виробники, перевізники пасажирів та вантажів, а також великий бізнес.

«31» серпня 2022 року додатком 10 до Протоколу засідання Ради Фонду розвитку підприємництва від затверджено нову редакцію Програми «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%». Серед основних компаній, які являються виконавцями по зазначеній програмі, є ТОВ «ОТП ЛІЗИНГ», ТОВ «УЛФ-ФІНАНС», ТОВ «БЕСТ ЛІЗИНГ», АТ «ПУМБ», АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «УКРЕКСІМБАНК» [8].

Враховуючи складну ситуацію, в якій опинився бізнес сьогодні, лізингові компанії намагаються знайти нові шляхи подолання кризи та можливості надання лізингових послуг. Наприклад, що наразі ведеться робота над аналогом ленд-лізу, тобто спеціальною програмою відновлення бізнесу для підприємств, які постраждали від війни, ініціатором якої є компанія «ЕСКА Капітал». За інформацією компанії, підприємці зможуть отримати техніку й фінансування на пільгових умовах, яких в Україні досі не було. Програмою передбачаються «дешеві» та «довгі» гроші, а ризик втрати техніки лежатиме на фінансовому партнері, щоб підприємець не був зобов'язаний розраховуватися з кредитором, якщо втрата техніки/обладнання станеться через воєнні дії. Партнерами для даної програми розглядаються європейські та американські банки, інші фінансові організації, виробники й постачальники техніки, лізингові та інші галузеві асоціації, тощо. Поставка техніки відбуватиметься не на безоплатній основі, а на умовах придбання техніки на виплату зі строком до 120 місяців [9].

Також варто відзначити, що скрутне становище і неможливість здійснювати свою пряму діяльність в Україні змусило деякі підприємства шукати нетипові шляхи і можливості для виживання. Так, прикладом запровадження додаткових лізингових послуг можна назвати українську авіакомпанію «Міжнародні авіалінії України» (МАУ), яка через закриття повітряного простору України з 21 березня 2022 р. пропонує свої літаки для чартерних та гуманітарних рейсів за межі України та в лізинг з повним обслуговуванням обладнання, його ремонтом і страхуванням. Авіакомпанія пропонує користуватися своїми літаками, укладаючи угоди «мокрого лізингу», тобто лізинг з повним набором послуг: обслуговуванням обладнання, його ремонт, страхуванням лізингодавцем, який є найдорожчим видом лізингу. Це допоможе зменшити мінімізувати збитки від простою через війну. Даною послугою вже скористалася латвійська авіакомпанія AirBaltic, уклавши короткостроковий мокрий лізинг. Авіакомпанія SkyUp Airlines запропонувала 15 своїх літаків Boeing-737 у «мокрый лізинг» [10].

Висновки. Основною перешкодою збільшення об'ємів лізингових операцій сьогодні являється військова агресія, яке несе лише втрати і руйнування. Загалом фінансовий лізинг на даному етапі може стати одним з найперспективніших фінансових інструментів, який здатен допомогти перезапустити бізнес, відновити базу основних фондів, активізувати інвестиційні процеси в Україні, а також сприяти розвитку конкуренції у сфері фінансових послуг.

Список використаних джерел:

1. Про фінансовий лізинг : Закон України 04.02.2021 № 1201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text>
2. Що таке лізинг: види, переваги та ризики. URL: <https://oplata.com/uk/blog/chto-takoe-lizing-vidy-preimushchestva-i-riski>
3. Майбутнє регулювання небанківського лізингу. 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_lizing_2020.pdf?v=4
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.09.2019 № 79-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text>
5. Колесник М.С. Проблеми розвитку ринку лізингових послуг в умовах пандемії COVID-19. Київ, 2022. 97 с. URL: [https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/55247/1/%D0%A4%](https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/55247/1/%D0%A4%4)

D0%9C%D0%92_2022_292_%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%9C%D0%A1.pdf

6. Офіційний сайт Національного банку України. Наглядова статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>

7. Про надання фінансової державної підтримки : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#n441>

8. Програма «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%». Офіційний сайт Фонд розвитку підприємництва. URL: <https://bdf.gov.ua/uk/programa-dostupnyi-finansovyi-lizyng-5-7-9>

9. Офіційний сайт ТОВ «ЕСКА Капітал». URL: <https://eskacapital.com/ua/medias>

10. Офіційний сайт Lowcost.UA. URL: <https://lowcost.ua/uia-plane-lease/>

References:

1. Pro finansovij lizyng: Zakon Ukrainy vid 04.02.2021 № 1201-IX [On financial leasing: Law of Ukraine 04.02.2021 No. 1201-IX]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text>

2. Scho take lizyng: vydy, perevagy ta ryzyky [What is leasing: types, advantages and risks]. Available at: <https://oplata.com/uk/blog/chto-takoe-lizing-vidy-preimushchestva-i-riski>

3. Majbutnie reguliuvannia nebankivs'kogo lizyngu (2020) [Future regulation of non-bank leasing]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_lizing_2020.pdf?v=4

4. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchyykh aktiv Ukrainy schodo udoskonalennia funksij iz derzhavnogo reguliuvannia ryнкiv finansovykh poslug: Zakon Ukrainy vid 12.09.2019 № 79-IX [On amendments to some legislative acts of Ukraine regarding the improvement of functions of state regulation of financial services markets: Law of Ukraine dated 09.12.2019 No. 79-IX]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text>

5. Kolesnyk M.S. (2022) Problemy rozvytku rynku lizyngovykh poslug v umovakh pandemii COVID-19 [Problems of the development of the leasing services market in the conditions of the COVID-19 pandemic]. Kyiv, 97 p. Available at: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/55247/1/%D0%A4%D0%9C%D0%92_2022_292_%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%9C%D0%A1.pdf

6. Ofitsijnyj sajт Natsionalnogo banku Ukrainy. Nagliadova statystyka [Official website of the National Bank of Ukraine. Supervisory statistics]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>

7. Pro nadannia finansovoi derzhavnoi pidtrymky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.01.2020 № 28 [On the provision of financial state support: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 24, 2020 No. 28]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#n441>

8. Programa "Dostupnyj finansovij lizyng 5-7-9%". Ofitsijnyj sajт Fond rozvytku pidpriemnytstva [Program "Affordable financial leasing 5-7-9%". The official website of the Entrepreneurship Development Fund]. Available at: <https://bdf.gov.ua/uk/programa-dostupnyi-finansovyi-lizyng-5-7-9>

9. Ofitsijnyj sajт TOV "ESKA Capital" [Official website of "ESKA Capital" LLC]. Available at: <https://eskacapital.com/ua/medias>

10. Ofitsijnyj sajт Lowcost.UA [The official website of Lowcost.UA]. Available at: <https://lowcost.ua/uia-plane-lease/>